

ke zuinigheid bij de bestrijding van de cholera-epidemieën geanalyseerd wordt.

9) Zie R.E. Berends, *De ontwikkeling der Rotterdamse gemeenteschuld 1851-1914* (Rotterdam 1932) 84 e.v.

10) *Ibidem*, 87.

11) De stedelijke heffing op het gemaal bestond sinds 28 maart 1828 en had als heffing een lange geschiedenis, die terugging op een impost uit 1657. Zie Dekker, *650 jaar belastingen*, 100 en 54.

12) Zie Berends, *De ontwikkeling*, 87.

13) Zie Jan van den Noort, *Pion of pionier*. Rotterdam-Gemeentelijke bedrijvigheid in de negentiende eeuw (Rotterdam 1990) 89.

14) Dekker, *650 jaar belastingen*, 121.

15) Zie Berends, *De ontwikkeling*, 88-89.

16) Zie Dekker, *650 jaar belasting*, 123-124.

17) *Handelingen van den Gemeenteraad der stad Rotterdam*. Verslag van de gemeenteraadszitting van 8 september 1859, 71.

18) Dekker, *650 jaar belasting*, 119.

19) Zie *Handelingen van den gemeenteraad 1859*, 94.

20) Zie *Staatsblad* 116, 22 juli 1873.

21) Zie N.J.P.M. Bos, 'Belastingen als bron voor economische en sociale geschiedenis in de tweede helft van de negentiende eeuw, met bijzondere aandacht voor Limburg', in: *Economisch- en Sociaal-historisch Jaarboek 1991*, 63.

22) Zie Berends, *De ontwikkeling*, 95.

23) Zie *Handelingen van den gemeenteraad der stad Rotterdam*, verslag van de gemeenteraadszitting van 9 november 1876, 132.

24) *Ibidem*, 128. Hij voegde daaraan nog toe dat er in Amsterdam geen vaste maatstaf was ter berekening van ieders inkomen.

25) Zie Paul van de Laar, 'Waar werkte Rotterdam? Een analyse aan de hand van de beroepstellingen 1859, 1889, 1899 en 1909', in: *Rotterdams Jaarboekje 1996*, 360.

26) Zie Visscher, *Rotterdammers op de trappen*, 46-50.

27) Dit werd door meerdere auteurs geconstateerd. Zie bijvoorbeeld L. Blok en J.M.M. de Meere, 'Welstand, ongelijkheid in welstand en censuskiesrecht in Nederland omstreeks het midden van de negentiende eeuw', in: *Economisch- en Sociaal-historisch Jaarboek 1978*, 219 en 222, of De Vries, *Electoraat*, 31.

28) Zie *Handelingen van den gemeenteraad der stad Rotterdam 1876*, 44.

29) Zie Maureen Callahan, *The Harbour Barrons, Political and Commercial Elites and the Development of the Port of Rotterdam 1824-1892* (Princeton 1981) Volume II Appendix, en Visscher, *Rotterdammers op de trappen*, 146.

30) Zie *Handelingen 1876*, 135.

31) *Ibidem*, 135.

32) Zie De Vries, *Electoraat*, 156-159.

33) Zie Visscher, *Rotterdammers op de trappen*, 55.